

(ח) צורות הבינוני של ע-ו קל מקיימות את הקמץ בהברה פתוחה, כגון: רֶץ, רָצִים, רָצִי; קָם, קָמִים, קָמִי (אבל בסמיכות יחיד רֶץ-, קָם-); קָמָה, קָמַת-, קָמְתוּ, קָמוּת, קָמוּת-.

ולפי כלל זה נוטים השמות: דָּת, דְּתִיָּהֶם; עָב, עָבִי; רוּ, רוֹיָהֶם; בָּבָה, בָּבַת-; בָּמָה, בָּמוֹתָיו.

וכן מתקיים הקמץ של מֶצֶד, מֶצְדָּה (מן צוד), מְעָרָה (מן עור או ערר).

(ט) הקמץ של האות מ בשמות משורשי הכפולים מתקיים, כגון: מָגֵן, מְגִנִּים, מְגִי-; מְעוּ, מְעוּי; מְסָךְ, מְסָכִים.

(כ) הקמץ מתקיים ברבים של השם שְׁבוּעַת, שְׁבוּעוֹת, שְׁבוּעוֹת-, שְׁבוּעוֹתֵיכֶם; ביחיד וברבים של השם שְׁלִישׁ (במש' שר צבא...): שְׁלִישׁוֹ, שְׁלִישִׁים ובשם וְתִיק, וְתִיקִים (וכן הוא השם המופשט וְתִיקוּת, ושם המשרד שְׁלִישוֹת).

(כא) בשמות הבאים מתקיים הקמץ במקרא: מְטַע, מְטַעִי; מוֹרֵשׁ, מוֹרְשֵׁיהֶם; מְכָר, מְכָרֵיהֶם; מְעַבְדֵי, מְעַבְדֵיהֶם; תוֹשָׁב, תוֹשְׁבֵי-.

(כב) בשמות הבאים יבוא פתח ודגש אחריו בנטייה:

(א) במשקל מפָּעַל: מְאוּיִם, מְאוּיִי-; מְאֻמָּץ, מְאֻמָּצִים; מְחַמְדֵי, מְחַמְדִּים; מְחַשְׁף, מְחַשְׁפִּים; מְחַמְדֵי, מְחַמְדִּים; מְעַקֵּשׁ, מְעַקֵּשִׁים; מְעַקְשֵׁי, מְעַקְשִׁים; מְרַבֵּד, מְרַבְּדִים; מְרַחֵק, מְרַחֵקִים; מְשַׁנֵּב, מְשַׁנְּבִים; מְשַׁבֵּת, מְשַׁבְּתִים; מְטַעֵם, מְטַעֲמִים; מְמַתְּקֵי, מְמַתְּקִים; מְנַעֵם, מְנַעֲמִים; מְעַדְדֵי, מְעַדְדִּים; מְשַׁמְּן, מְשַׁמְּנִים; מְעַמְּקֵי, מְעַמְּקִים; מְשַׁאֵב, מְשַׁאֲבִים; מְחַצֵּב, מְחַצְּבִים, כפי שהרבה נוהגים.

(ב) במשקל קָטַל: גָּמַל, שָׁפָן, קָטָן, עֲצָב, שָׁלַב - גָּמְלִים, שָׁפָנִים, קָטָנִים, עֲצָבִים, שָׁלְבִים.

(ג) בשמות, כגון: עֲקָרָב, עֲקָרָבִים; יָם (במקרא סמי' יָם-, אבל יָם-סוף), יָמִים; אוֹלָם, אוֹלָם- (במקרא בנסמך אוֹלָם-), אוֹלָמִים, אוֹלָמוֹת; אֵילָם, אֵילָם-, אֵילָמִים, אֵילָמוֹת.

הישיבה השלושים

ביום ב' בתמוז תשי"ט בשעות 10.15—11.30 בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: אורחים: כבוד נשיא המדינה הא' יצחק בן-צבי, אל"מ יוסף כרמל, פרופ' וולף לסלאו.

חברי-הכבוד הא' נ' סלושץ.

החברים האדונים אורבך, בנעט, בן-חיים, ברגרין, טור-סיני (יור'), ייבין, מירסקי, מלמד, סדן, עגנון, פולוצקי, קוטשר, שירמן, שלונסקי.

החברים-היועצים: בן-גון, זיידל, לייבל, מלצר, פאיאנס, רבין, שבטיאל, שלי, שפאן.

המנהל הארמכלי הא' מנור.

חברי המזכירות המדעית האדונים איתן, דותן, מדן.

האדונים הזו, כהן ופרץ הצטדקו על היעדרם.

סדר-היום: א. ברכות

ב. הרצאת נשיא המדינה, מר יצחק בן-צבי "על הכתב ועל הכתיב"

ג. אישור החלטות ישיבה כ"ח

ד. הצעות לבחירות

ה. שונות.

א. הא' טור-סיני: אני פותח ישיבה זו בברכה לבבית לכבוד נשיא מדינת ישראל, שכיבדנו בבואו, כדי להביא לפנינו כמה מבעיות לשוננו, ומתפקיד האקדמיה לדון אח"כ בבעיות אלה.

ב. נשיא המדינה הא' יצחק בן-צבי מרצה

על הכתב ועל הכתיב

זכות היא לי להרצות לפניכם, רבותיי, חברי האקדמיה של הלשון העברית, על עניין חשוב זה, על הכתב ועל הכתיב.

אין אני רואה את עצמי מוסמך להורות הלכה בעניין זה, ואף איני מתכוון לכך, אלא להציע הצעותיי לפני חבר מומחים, ולדרוש מהם שייתנו דעתם על עניין רב-חשיבות זה — על הכתב ועל הכתיב.

כשאני לעצמי הנני מטפל בבעיה כפולה זו מזמן, עוד מימי עמדי בראש הוועד הלאומי. התזכיר הראשון של הוועה"ל בעניין זה — על שיטת הכתיב — שהוגש לממשלת המנדאט, יצא בעריכתי עוד בשנת תרצ"ב, ומאז פרסמתי פעם בפעם את דבריי גם ב"לשוננו" (תשי"א) וגם בעיתונות הכללית ("דבר" וכד'). בתוך כך גם באורגן של פועלי הדפוס "הד הדפוס" תש"ט. אולם, לצערי, לא זכיתי לראות, שהמוסדות המוסמכים שלנו ייגשו למעשה לטיפול שיטתי ויסודי בעניין זה, הנוגע לאשיות הלשון ויסודותיה.

עכשיו משזכינו להקמת האקדמיה ללשון העברית במדינת ישראל, הנני פונה בעניין זה אל הסמכות העליונה שלנו לענייני לשוננו בבקשה לדון ולהחליט בעניין חשוב זה — בעניין הכתב והכתיב. זו היא, לדעתי, חובתה הראשונה.

במאמרי "תיקונו של הכתב העברי או ביטולו" — "לשוננו" תשי"א — הייתה לי ההזדמנות לעמוד על הבעיה בכללותה. כוונתי בהרצאתי זו יותר מצומצמת. היינו לכתוב של

המלים והשמות הלועזיים המקובלים בלשוננו. צורך זה מורגש במיוחד בזמננו זה, בשעה שאנו עומדים בפני תפקיד ממלכתי של החייאת הלשון בפי מאות אלפים עולי גולה, ילדים ובוגרים גם יחד, ובפני הצורך בהקנת תרבות יהודית ואנושית כוללת אך ורק באמצעות השפה העברית והכתב העברי, מבלי כל זיקה לאיזה שהוא כתב אחר ולאיוו שהיא לשון אחרת. מעולם לא עמדנו עוד לפני תפקיד אחראי כזה — שיבת בנים לגבולם גם במובן שיבה ללשוננו ולתרבותנו, לרבות הכתב שלנו. עכשיו זכינו להקמת המדינה, וזכות זו מטילה חובה. בעית הכתב, שהיא הבעיה הראשונה לגבי שימוש בלשון חיה, קמה לפנינו במלוא הריפותה, בעוד אנו נתונים במצוקת הזמן ובלחץ הנסיבות. ואך לפלא בעיניי, שהציבור כולו והמוסדות המוסמכים, שעליהם הוטלה האחריות לדאוג לכך, האקדמיה ומשרד החינוך והתרבות — לא העריכו עדיין את דחיפות העניין. ואמנם יש להכניס תיקונים, ואין לדחות את העניין. ובראש וראשונה יש לתקן תיקון יסודי בשיטת ה"ווקאליזאציה" של המלים הלועזיות.

התיזים שלי הוא: גם הכתיב וגם הכתב שלנו אינם מספיקים לצורכי הלשון בזמננו — דורשים תיקון והשלמה, ועל אחת כמה וכמה שאינם מספיקים לגבי תעתיק המלים, ובייחוד שמות־עצם פרטיים, שמקורם הוא לועזי.

לא הרי התפתחותה והתקדמותה במשך עשרות הדורות של עונייה ומרודיה כהרי התקדמותה במשך השנים המועטות לאחר יקיצתה משנתה והתחדשותה כשפת הדיבור והעיתונות החיה — מימות אליעזר בן־יהודה ועד קום המדינה. אין שום ספק, שעם קום המדינה תלך התקדמות זו בצעדי און, כאשר לא ידעה עד כה.

הלשון העברית שלנו התרחבה גם במלים, גם בצורות דקדוקיות, וזה בעיקר לרגל שימוש חדש בצורות ישנות, בחינת קנקן ישן, שהולך ומתמלא בחדש, אולם נוסף לזה קלטה הלשון מלים ומבטאים חדשים למושגים חדשים, אשר לא היו קיימים לא בימים הראשונים, ואף לא בדורות האחרונים הקרובים לנו — ונתחדשו רק בזמננו בכל רחבי המחשבה והמעשה האנושיים — בעיקר אלה הם מושגים טכניים, מדעיים, חברתיים, כלכליים, מדיניים, עיוניים ומעשיים, אשר לא שיערום קודמינו — וכל אלה זקוקים למחלצות, היינו ללבוש עברי מתאים, אשר דוגמתו לא ידענו. בעל כורחנו אנו נאלצים לשאול מנוחים משפות זרות. ממילא מתעוררות שתי בעיות:

א' — כיצד נמסור בכתב עברי, בצורה מדויקת, שמות ופעלים עבריים, אשר נתחדשו בהתאם למושגים החדשים?

ב' — התעתיק המדויק של שמות לועזיים, ובייחוד שמות־עצם פרטיים, באותיות עבריות — בא"ב שלנו?

אינני נוגע בזה בבעיה העיקרית, כיצד לתרגם מושגים חדשים לעברית, אלא כיצד מועתקות בכתב ומבוטאים בעל־פה, בדיוק המקסימאלי, המלים הזרות; במלים אחרות — בעית הכתיב והתעתיק, ובראש וראשונה כתיב המלים, ובייחוד השמות, הזרים. הדור הגדל, שאינו זקוק לשפה אירופית ולא לשפה לועזית אחרת, דור זה יונק וצריך לינוק את כל אוצר ידיעותיו במדעי הרוח ובמדעי הטבע, בגיאוגרפיה ובהיסטוריה, בפיסיקה וכו', במחקר ובעולם המעשה — אך ורק בשפה העברית ובא"ב העברית: כוונתי — לא רק לידיעותיו על העם והארץ, אלא גם על כל העולם החיצוני אשר מחוץ לישראל ולמדינת ישראל. וכאן אנו נתקלים בייחוד בקושי זה — שהכתיב והא"ב שלנו אינם מספיקים. ראשית — אין לנו אותיות ווקאליות, אשר יקלו על קריאת הילד והבוגר, ואין צריך לומר — על קריאת העולה, אשר בא מארצות התרבויות הלועזיות. אדם שאינו רגיל לכתב העברי, בין שהוא בן־ברית, בין שאינו בן־ברית, אכן יש לנו גיקוד, אולם מרבית

הספרות והעיתונים — ואין צריך לומר דברים שבכתב־יד, בין שהם כתובים במכונה או ביד ממש — אינם משתמשים בו לגמרי, וכותבים בלי כל ניקוד.

התוצאה היא, שהדור הצעיר, שאינו נזקק לשפה לועזית, אינו יודע את הביטוי הנכון של כל המלים והשמות, שמקורם הוא לועזי, ומובן שאינו יודע גם את הכתיב הנכון של השמות והמלים.

הצורך בשינויים ובתיקונים אינו דבר חדש לגמרי, אשר לא היה כמוהו לעולמים. עדים אנו לתיקונים ולשיפורים יסודיים, אשר חלו בראשית תקופת הגאונים גם בארץ וגם בחוץ לארץ (בבבל). כוונתי — להמצאת הניקוד והטעמים ע"י בעלי המסורה, אשר לא היה להם תקדים, לא במקרא ולא בתלמוד.

באו חכמי המסורת שלאחר חתימת התלמוד סמוך לכיבוש הערבי (לפני כ־1400 שנה) ועיטרו את הכתב בניקוד ובטעמים, מבלי לחשוש כלל לאיסור "לא תוסיפו ולא תגרעו", ומימיהם אנו שותים עד היום.

אולם לא מספיקם התיקונים, שתוקנו ע"י חכמי המסורה לפני י"ד מאות שנים, לצורך זמננו אנו.

אמנם לשוננו העברית התרחבה והתקדמה מדור לדור (למרות שחכמי האומות וכמה מחכמי ישראל, אשר שאבו מבורותיהם, ראוה כשפה מתה), אולם התפתחות זו היתה איטית: לא הרי תקופתנו, תקופת המדינה, כתקופת חובבי ציון בראשיתם.

היה זמן שמחדשי הדיבור העברי, שהרגישו בחסרון זה, הציעו לעבור מהא"ב העברית לא"ב הלאטינית, כמו שעשו התורכים. בין המתקנים הללו נמנה בשעתו גם איתמר בן־אב"י, ואף ניסה להדפיס דוגמאות של עיתון עברי בכתב לאטיני, אולם ברור שבשום אופן אין להפריד בין הלשון העברית ובין הא"ב העברי, והניסיון של בן־אב"י לא היה רציני, וכלעומת שלף יבש.

אולם הבעיה של התעתיק נשארה בעינה ולא מצאה את פתרונה. בינתיים רבו הצרכים, ורב גם מספר העיתונים וההוצאות התקופתיות. דוחק הזמן מזה והמיכאניזאציה של מלאכת הדפוס מזה גרמו לידי צורך והכרח להמציא תיקון — בראש וראשונה לשם הבטחת הביטוי הנכון של המלים, וקודם כול להבטחת ביטויין הנכון של התנועות (ווקאלים).

לשם כך תיקנו בעלי המסורה בשעתם את הניקוד, את עשר הנקודות, לפי השיטה הארץ־ישראלית המקובלת אצלנו — שישה סימנים מלמטה לאותיות, אחד למעלה ואחד באמצע, אולם דא עקא, שלמעשה כמעט שאין משתמשים בזמננו בניקוד, לא בכתב ולא בדפוס — לא בעיתונות ולא בספרים, לא בבית־הספר ולא במכתבים, אלא במידה זעומה; והעיקר, אין משתמשים בניקוד במכונות הכתיבה שלנו.

באשר לדפוס יש עוד עצה — להחליף את כל מכונות הלינוטייפ (יציקת שורות שלמות) במכונות ה"מונוטייפ" (יציקות אותיות נפרדות) ולשמור עי"כ גם על הניקוד; אולם במכונות כתיבה תיקון זה מסובך למדי.

בעיה זו של דיוק המבטא נעשתה דחוקה ביותר, שהרי רוב הילדים, ילידי הארץ (ואלה שעתידים להיוולד), אינם מחויבים לדעת, ולא ידעו כיצד לבטא שמות־עצם שאובים מלשון לועזית (כגון: פוליו או פֹּלִיו, פוליו או פֹּלִיו).

עאכ"כ — כיצד יבטאו שמות עצם פרטיים או שמות משפחה ואיך ידע הילד, שהא"ב הלאטינית זרה לו, להבחין בין דרוין ("דארווין") לבין דרוין (דרוואן)?

אכן אין לפתור את הבעיה לא ע"י הניקוד הקיים ולא ע"י הילוף הכתב שלנו בכתב לועזי, אלא ע"י סימנים בולטים וברורים, שנוסיף על הסימנים הקיימים.

ואלו הן הצעותיי בנוגע לתנועות (ווקאלים) :

(1) האות a תסומן במלים ובשמות הפרטיים הלועזיים תמיד עליידי אלף פתוחה : (א).
ה ע ר ה : לאפוקי המלים השמיות, שהכתיב שלהן יותאם לכתיב השמי (הערבי,
הארמי וכו').

(2) האות o הלועזית תסומן ב"וי"ו עם נקודה בראשה — i — באופן שהנקודה תופיע לא
מימין ולא משמאל, אלא באמצע.

(3) u לאטינית תסומן בצורת וי"ו עם קו מאוזן מצדה השמאלי באמצע כגון ו. הצעתי
היא אפוא: קו במקום נקודה, כדי שתתקבל צורת אות א חידה; האחדות
הזאת חשובה גם בשביל כתיבה וגם בשביל יציקת האות הנדפסת וגם למכונת הכתיבה.

(4) i לאטינית — י (יוד חרוקה. כאן אין יכולת לחבר את היוד עם הנקודה שמלמטה לה).

(5) לאטינית היא הקשה בכלם. בידיש נהגו להוסיף "ע" או "ע" (עין סגולה).

כזאת לא נעשה, ובדרך ה"עמעס" וה"שעקער" לא נלך.

אחרים נוהגים להוסיף אל"ף סגולה כזאת (א). זה לא רע, אולם יש תמיד חשש, שהכותב
ישמיט את הניקוד, ובמקום העיר בארן יבוטא בארן, ובמקום ז'אנאזא יקרא הקורא ז'אנאזא.
אני מציע לקבוע במקום זה לשם סימון הסגול אות נוספת שאולה מתוך הא"ב העברית
הקדומה, בתנאי שתתאים פחות או יותר לצורת הא"ב המרובעת שלנו. כוונתי לאות ה
העברית הכנענית בצורה 𐤇 .

שמו של הסופר הצרפתי J. Verne יקבל אפוא בעברית צורה כזו: וו 𐤇 רן
(ואם בבי"ת רפה — 𐤇 רן).

הרי כי כן יהיה עלינו להוסיף לא"ב שלנו עוד חמש אותיות בשביל סימון מדויק של
התנועות, דהיינו: א, ו, ר, י, 𐤇 .

ובאשר לעיצורים:

(א) לדייק ברפויים:

w, v	—	ו̄ או וו	(1)
kh	—	כ̄	(2)
ph	—	פ̄	(3)
th	—	ת̄	(4)

ה ע ר ה : אין צורך בסימון ג הרפויה רד הרפויה, באשר אין אנו נוהגים להבחין
בהן, אלא במלים השמיות בלבד.

לעומת זאת יש להבחין:

בין (5—6) ג' — dj ובין ז' — j

כן יש להבחין בין (7—8) צ' (שהוא y רוסי — צ תורכית)

לבין צ', שהיא ts (דאד) ערבית.

סיכמו של דבר : הוספתי בס"ה 13 סימני קריאה, 5 ווקאליים ו-8 עיצוריים ; ואם נוסיף
אותן על כ"ב האותיות הרגילות וחמש הסופיות (כמנפ"ץ), הרי נקבל בס"ה 40 אותיות —
מספר שלא יכביד לא על תיבת הסידור בדפוס ואף לא על מכונת הכתיבה.
אני מציע, שהאקדמיה שלנו תדון ותחליט ותגיש החלטותיה לממשלה, כדי שהוראות
מתאימות תינתננה בכל בתי-הספר והאולפנא, וסידורים ייעשו לגבי תיבות הסידור למיניהן,
המונוטיפיים והלייגוטיפיים, ובייחוד לגבי מכונות הכתיבה, להשלים את החסר.

הא' טור-סיני: כולנו מביעים תודה עמוקה לכבוד נשיא מדינת ישראל על שטרח והביא לפנינו שאלות אלה. אף אנו כבר עסקנו בהצעות לפתרון. יש לנו תנ"ך, ובו קשורה מסורת, לא אחידה. כשהיינו את לשוננו, אמרנו להחיות את כל המסורת הזאת, שהיא מלאת סתירות. כבוד נשיא המדינה דיבר כאן כנציג של מצפוננו, של מצפון העם, שהחזיר את לשוננו לתחייה.

עכשיו עלינו לדאוג לעם שלם, שבכוח עצמו קובע מסורת חדשה ומוסיף כל יום קושי חדש, בניסיונו לשנות את הישן. החידוש, שאנו רוצים להכניס, צריך להיות בגדר הישן. אנו מתייחסים בכל כובד הדעת אל דבריך, ידידי הנערץ כבוד נשיא מדינתנו, ויהיה בדבריך משום דחיפה נמרצת לנו להשתדל להביא בעיות אלה לידי פתרון ברוח דבריך. ברצון נשתף אותך, כהצעתך, בדיונינו, שבהם יש לברר עוד פרטים מרובים. מחזיקים אנו לך טובה רבה על עזרתך ועל שהוספת את משקלך למשקל האקדמיה ללשון העברית. ומודים אנו לך גם על הצעתך לאכסן בביתך את הוועדה שתטפל בבעיות אלה.

ג. הא' טור-סיני: בישיבה כ"ח היה ספק בעניין המניין הדרוש לקבלת החלטות, וישיבה זו צריכה לאשר את ההחלטות שנתקבלו בישיבה הזאת.

אין מתנגדים לאישור ההחלטות, שנתקבלו בישיבת המליאה מיום י' באדר א' תשי"ט.
כל ההחלטות אושרו.

ד. הא' טור-סיני מביא את הצעות המועמדים לחברי כבוד, לחברים ולחברים יועצים, שהכינה הוועדה להכנת הבחירות ושכבר הוזכרו בישיבה כ"ח.

לאחר דיון הוחלט לערוך את הבחירות בישיבה הקרובה.

הא' אורבך מבקש להסביר מה עניינו של חברי-כבוד.

הא' טור-סיני: חבר כבוד ע"פ תיקון התקנון שנתקבל במליאה ואושר ע"י משרד החינוך והתרבות, רשאי להצביע בכל ענייני לשון. השינוי בחוק שהחלטנו להציע לממשלה ולכנסת, עדיין לא אושר, וכנראה יאושר רק בכנסת הבאה, אעפ"י שכבר עבר את כל הדרגות עד לכנסת.

ה. הא' איתן מוסר (בכתב)

דיון-וחשבון ארעי משיבה מטעם ארגון התקנים הבין-לאומי בעניין כללי התעתיק מעברית

הוועדה לדוקומנטציה (TC 46) מטעם ארגון התקנים הבין-לאומי (ISO=International Standards Organization) עוסקת בין השאר בתקנים, הקובעים כללי תעתיק בכתב לאטיני מלשונות בעלות כתב לא-לאטיני. לאחר שכבר הוחלט על עקרונות כלליים לתעתיק ונקבעו כללי תעתיק מקצת לשונות, כגון רוסיית ויוונית, הוחל לפני שנים אחדות גם בהכנת כללים לתעתיק מעברית ומערבית.

המשא-והמתן בעניין זה התנהל במשך זמן רב בכתב בין המזכירות שבמכון התקנים ההולנדי ובין מכוני התקנים האחרים, הקיימים בארצות רבות והנמנים עם ארגון התקנים הבין-לאומי. הצעות כללי תעתיק מעברית, שנתקבלו מארצות אחדות, נשלחו לכל המכונים חברי הארגון, וההערות וההשגות, שנתקבלו מקצתם, נשלחו שוב לכל הארצות.